

багатьох років розміщувалися театр та будинок культури. В 1991 р. його знову передали православній громаді. В 1994 р., у зв'язку з утворенням Тульчинської єпархії Української Православної Церкви, він став її головним храмом.

В. О. Вігуржинський звернув увагу на встановлений поруч із храмом пам'ятник О. В. Суворову. В 1796-1797 рр. генералісимус жив і працював у Тульчині. Тут знаходилася його штаб-квартира як командуючого Південно-Західного фронту, війська якого протистояли турецьким посяганням на подільський край. Тут він написав славнозвісну книгу «Наука перемагати».

Оповідач також нагадав, що у 1821 р. в Тульчині було створено очолене полковником П. І. Пестелем Південне товариство декабристів. Його члени обговорювали плани ліквідації царизму та кріпацтва, проект першої республіканської конституції Росії – «Руську правду», збройно виступили проти існуючого режиму.

У лютому 1821 р., серпні та листопаді 1822 р. у Тульчині бував великий російський поет О. С. Пушкін, де спілкувався з П. І. Пестелем, іншими декабристами.

З великим інтересом учасники експедиції ознайомилися з пам'яткою архітектури XVIII ст. – палацом Потоцьких, розташованому в мальовничій частині міста. Це – ще один об'єкт, віднесений до переліку «Семи чудес Вінниччини». Згодом вони мали можливість ознайомитися з наступним унікальним історичним об'єктом, теж віднесеним до номінації «Сім чудес Вінниччини», – славнозвісним Немирівським городищем «Великі вали», розташованим на околиці Немирова та неподалік с. Сажки. Не зважаючи на більш, ніж солідний вік (фортифікаційна споруда виникла в VII-VI ст. до н. е. за скіфської доби), й досі вражають її розміри: діаметр

становить близько п'яти кілометрів, а земляні оборонні вали здіймаються над довколишньою поверхнею до 8-10 метрів.

У самому Немирові учасники експедиції ознайомилися із зведеним у 1876-1881 рр. Свято-Троїцьким жіночим монастирем та нещодавно побудованим собором Архістратига Михаїла, іншими культурно-історичними пам'ятками, у селищі Вороновиця Вінницького району – звернули увагу на місцевий триверхий дерев'яний храм Чуда архістратига Михаїла, створений руками зодчих ще в 1752 р., палац О. Ф. Можайського (винахідник першого в світі літака Олександр Федорович Можайський мешкав у Вороновиці в 1869-1876 рр., де наполегливо працював над створенням літального апарату. Поблизу селища проводив численні дослідження з птахоподібними літаючими моделями, зупинившись, врешті, на дерев'яному планері з нерухожими крилами, змонтованому на чотириколісному візку. В червні 1880 р. він подав заявку на винайдений ним моноплан. Незабаром, 3 листопада 1881 р., департамент торгівлі і мануфактури видав йому патент на винахід першого в світі літального апарату).

На завершення науковці та краєзнавці відвідали місце розташування колишньої ставки А. Гітлера «Вервольф», що неподалік Вінниці, перетворене з ініціативи вінницьких краєзнавців на філію обласного краєзнавчого музею (директор член НСКУ Катерина Іванівна Висоцька).

Заключним же акордом краєзнавчої експедиції став круглий стіл, на якому учасники експедиції обмінялися враженнями, підбили попередні підсумки. Як зауважив голова НКСУ Олександр Петрович Реєнт, експедиція виявилася корисною й цікавою, а також своєрідним моніторингом діяльності краєзнавців області. Їхня праця та здобутки заслуговують високої оцінки.

Євген Букет (м. Київ)

Із нагоди ювілею видатного подвижника

У цьогорічні теплі жовтневі дні Переяслав-Хмельницький вишановував пам'ять видатного подвижника музейної справи, засновника Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», лауреата Шевченківської премії, Героя України Михайла Івановича Сікорського. Із жовтня йому виповнилося б 90 років. Тож два найбільші колективи, де працював «великий зодчий» землі Переяславської, згадали його ім'я знаковими науковими форумами, які нам пощастило відвідати.

10-11 жовтня 2013 року в Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» відбулася міжнародна історико-краєзнавча

конференція «Наукові студії Михайла Івановича Сікорського». На конференції були представлені, крім українських, дослідження музейників Ро-

сійської Федерації (музей народного дерев'яного зодчества «Вітославліци» м. Великий Новгород), республіки Білорусь (Білоруський державний музей народної архітектури та побуту), Литви (Тракайський історичний музей). У програмі конференції було 100 доповідей і виступів, загалом у її роботі взяло участь 108 науковців.

До учасників конференції з вітальним листом звернувся голова Національної спілки краєзнавців України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАНУ заступник директора Інституту історії України НАНУ Олександр Петрович Реєнт. Плідної роботи, наукових дискусій, нових відкриттів, збагачення цікавими ідеями та відкриттями учасникам конференції побажали заступник директора Департаменту культурної спадщини та культурних цінностей Міністерства культури України Віктор Васильович Вечерський і генеральний директор НІЕЗ «Переяслав» Павло Олександрович Довгошия. Учасники конференції відвідали могилу Михайла Івановича Сікорського на Заальтицькому кладовищі, Меморіальну кімнату М. І. Сікорського, ознайомилися з фотовиставкою «Михайло Сікорський. Літопис життя...» в Музеї Заповіту Т. Г. Шевченка. 10 жовтня в актовій залі дитячої музичної школи Переяслава-Хмельницького імені Павла Сениці відбулася презентація колективної монографії працівників заповідника «Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу», присвяченої 90-річчю з дня народження патріарха музейної справи М. І. Сікорського. А 11 жовтня завершив конференцію вечір пам'яті видатного музеєзнавця в приміщенні районного будинку культури.

Рівно через тиждень, 18 жовтня, на базі Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» відбувся II Всеукраїнський історико-культурологічний форум «Сікорські читання».

Програма форуму включала: вручення Національною спілкою краєзнавців України щорічної Премії імені Героя України Михайла Сікорського, що відбулося під час спільного засідання Президії Національної спілки краєзнавців України та вченої ради Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, урочистий концерт «Чудотворцю музейної справи», презентацію особистого архіву М. І. Сікорського, проведення круглих столів: «Михайло Сікорський у культурному просторі України» та «Краєзнавство Переяславщини: дослідження, проблеми, постаті».

Упродовж дня в університеті, де від 1996 року Михайло Сікорський був почесним доцентом, експонувалися виставки: фоторобіт Віктора Сокола «Моє життя – мої музеї», присвячена переяславським музеям та Михайлу Сікорському; книжкових фондів бібліотеки університету «Музейний зодчий України»; художніх робіт кафедри мистецьких дисциплін університету «Мистецький вернісаж», а також проводилися майстер-класи з народного мистецтва «Дивотвори».

Загальноукраїнська премія імені Героя України Михайла Сікорського Національної спілки краєзнавців України присуджувалася цього року вперше за вагомих внесок у дослідження і збереження культурної спадщини України та розвиток музейної справи, тож до Переяслава-Хмельницького приїхала чимала делегація краєзнавців на чолі з головою НСКУ Олександром Петровичем Реєнтом, заступником голови НСКУ Русланою Вікторівною Маньковською, керівниками краєзнавчих організацій міста Києва Олександром Петровичем Гончаровим, столичної області – Григорієм Петровичем Савченком, Житомирської області – Ларисою Петрівною Грузькою. А також гості — народний депутат України Микола Томенко, Президент Всеукраїнського благодійного фонду «Журналістська ініціатива» Людмила Мех, член Національної спілки письменників України Сергій Шевченко, лауреат Шевченківської премії, заступник голови Українського фонду культури Леонід Андрієвський.

Отже, в урочистій обстановці, під час спільного засідання Президії Національної спілки краєзнавців України та вченої ради Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди назвали імена перших лауреатів цієї краєзнавчої відзнаки. Ними стали:

Борис Михайлович Войцехівський – культуролог, радник-організатор комітету Національної премії України імені Тараса Шевченка, член правління Українського фонду культури та Громадського організаційного комітету «Великого проекту» «Григорій Сковорода – 300», член Національних спілок краєзнавців і журналістів України, почесний громадянин смт Чорнухи, почесний громадянин м. Переяслав-Хмельницький, багаторічний помічник та соратник М. І. Сікорського на громадських засадах, генерал у відставці. З 2004 року очолював Комітет з організації «Музею Заповіту Т.Г. Шевченка» у складі Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»;

Лариса Петрівна Грузська – директор Житомирського обласного краєзнавчого музею;

Віктор Петрович Коцур – ректор Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, доктор історичних наук, професор, академік НАПН України;

Микола Гаврилович Махінчук – заслужений журналіст України;

Валентина Іванівна Сікорська – ветеран краєзнавчого руху на Київщині.

Борис Войцехівський: *«Михайло Сікорський казав, що справжнім патріотом є той, хто добросовісно робить свою справу на користь рідному народові. Започаткування премії імені Героя України Михайла Івановича Сікорського – це подія в патріотичному середовищі. Вона сприятиме подальшому розвою краєзнавчої роботи, музейництва та духовному відродженню української нації».*

Валентина Сікорська: *«Я не люблю звеличування, тож така довіра до мене абсолютно незвичайна і приємна. Я пишаюся тим, що була поруч з Михайлом Івановичем і це помітили. Вважаю, що така премія дуже потрібна всім, хто хоче брати приклад з Сікорського».*

Микола Махінчук: *«Це знакова подія, адже Михайло Іванович заслужив такої відзнаки. На перших «Сікорських читаннях» минулого року було ухвалено рішення якомога ширше вшанувати його пам'ять, адже це потрібно новим поколінням, які будуть продовжувати справу Михайла Сікорського. Щоб кожен хоча б трошки доріс до нього і духовно, і морально, щоб своїми добрими справами примножив те, що робив Михайло Іванович Сікорський».*

Лариса Грузська: *«Для України, її гуманітарного загалу, щоб утвердити справжні цінності, непересічним буде значення цієї премії. Михайло Іванович Сікорський ще за життя був легендою. У нас із ним багато спільного, адже я виховувалася на його здобутках. Краєзнавці, музейники завжди будуть намагатися досягти вершин, щоб здобути звання лауреата премії імені Героя України М. І. Сікорського».*

Віктор Коцур: *«Переяславська осінь знову щедро відкрила дорогу для нових культурологічних, освітніх, наукових заходів. Серед них «Сікорські читання» — другий історико-культурологічний форум. Хочу подякувати Національній спілці краєзнавців України за підтримку наших ініціатив, адже вшановуючи сьогодні Михайла Сікорського, ми прокладаємо шлях до майбутнього розвитку нашої культури. Я пишаюся тим, що є одним із перших лауреатів премії ім. М. І. Сікорського, оскільки ще зі студентських років любив свій рідний край і прагнув відобразити ті чи ті сторінки його історії».*

Нові лауреати премії ім. Дмитра Яворницького

У руслі історичної науки та краєзнавства великим «козацьким материком» протягом 1880-1930 років була діяльність Д. І. Яворницького. Він зробив справді вагомий внесок у становлення історичного краєзнавства. Золотою сторінкою української регіональної історії називають його подвижницьке і найвищою мірою комплексне – географічно-топографічне, історико-археологічне, фольклористично-етнографічне – дослідження території і пам'яток запорозького козацтва. Дмитро Іванович Яворницький був членом Українського комітету краєзнавства – організації, від

якої веде свій родовід Національна спілка краєзнавців України.

Дослідники рідного краю початку 1990-х прагнули повернути широкому загалу краді здобутки попередників. Вони прагнули бути гідними спадкоємцями невтомних подвижників, серед яких чільне місце належало Дмитру Івановичу Яворницькому. 1991 року рішенням правління Всеукраїнської спілки краєзнавців, яку очолював Герой України, академік НАН України Петро Тимофійович Тронько, було засновано першу в Україні краєзнавчу премію – імені